

Iluliaq

Föreningen Sverige-Grönlands medlemsblad Nr 2/2016

Danmark och Grönland enas om uran, sid 3

Klimatstudier i grottor, sid 6

Trädgårdarna blomstrar i Arktis, sid 9

Flyga på Östgrönland är ett äventyr. Men då menar jag inte själva flygturen

utan det är transporter till och från flygplatsen som bjuder på spännande upplevelser. Jag glömmer inte när jag skulle resa från Kulusuk till Tasiilaq. Den fruktade östgrönländska stormen Piteraqa hade lamslagit all trafik i området i ett par dagar och jag var övertygad om att jättar sparkade fotboll med vårt hus. När så stormen bedarrade ringde telefonen. Det var flygplatspersonalen som meddelade att jag omedelbart måste infinna mig för avgång till Island. Tre kilometer i djup snö. Hur i hela världen? Min värdinna, som var van vid plötsliga förändringar, rusade ut och spände den enda hunden Bambi för släden medan jag slängde på mig reskläderna och släpade ut packningen. Oborstad och otvättad men nu gällde inte civilsamhällets umgängesregler längre. Vi stakade iväg som två nordpolsfarare med packningen på släden och en mycket ovillig hund till draghjälp. Jodå, vi kom fram, svettiga och utmattade, och planet väntade men under tiden hade avgången skjutits upp tre timmar. This is Greenland, tänkte jag med en suck och kompenserade vätskebortfallet med två soda vand.

Vid heliporten i Tasiilaq rådde bekvämare men nog så häpnadsväckande transportförhållanden. Efter att ha suttit i ett dötrist väntrum i timmar och väntat på en taxi som aldrig kom, ringde personalen ett samtal till sjukhuset och femton minuter senare kom stadens enda ambulans och stuvade in både mig och packningen. Det kändes som att åka första klass på Tasiilaqs snömoddiga vägar.

Idag är det stort debackel om flygplatserna på Östgrönland i Landstinget (Riks-

Kulusuk eller Tasiilaq – det är frågan

I dagsläget är det helikopter som gäller om man vill till Tasiilaq. Foto: Lars Lund Sørensen.

dagen). De folkvalda kan inte enas. Ska flygplatsen få vara kvar i Kulusuk eller ska den flyttas till Tasiilaq? Och hur blir det med Ittoqqortoormiit?

Både Kulusuk och Tasiilaq brottas med stora sociala problem, arbetslöshet och negativa framtidsutsikter. Egentligen är det bara turismen som håller Östgrönland vid liv. Till Kulusuk kommer turisterna inflygande direkt från Island. Flygturen tar bara en och en halv timme vilket gör att många kan se Kulusuk som målet för en dagsutflykt. De mest företagsamma lokalborna erbjuder små vandrarhem och utflykter med hundsläde och båt. Det blir ett viktigt ekonomiskt tillskott till de annars magra utkomstmöjligheterna. I Kulusuk skulle man nog hellre se att de enorma kostnader som ett flygplatsbygge i regionen skulle föra med sig hellre användes till att rusta upp Kulusuks infrastruktur och turistverksamhet. Mister de sin flygplats befarar invånarna att bygden dör ut på sikt.

Även Tasiilaq har ett stort inflöde av turister, faktiskt det näst största i Grönland. Och de skulle förstas hellre se att

tillgängligheten förbättras med hjälp av en riktig flygplats i stället för den helikopterservice som idag plockar upp besökare i Kulusuk för vidare befordran till Tasiilaq.

I Grönlands Landstyre sitter siumutpartiets Vittus Qujaukitsoq. Han argumenterar hårt för att få en nordatlantisk flygplats till Tasiilaq om fem år. Och undersökningar har gjorts men ännu idag vet ingen var den 1499 meter långa landningsbanan skulle placeras. Hans halvkvädna löften tar motståndarna i Inuit Ataqatigiit mer som valfläsk inför valet till Landstinget om två år. Samtidigt är det många som misstänker att de styrande för en tyst politik i denna fråga. Det finns ett växande behov av nya flygplatser på Grönland framför allt i städer som Nuuk, Ilulissat och Qaqortoq och ska denna stora satsning kunna genomföras krävs förutom Landskassans undansatta medel färskt kapital från utländska investerare. Sist och slutligen är det väljarna som avgör om två år.

Sylvia Hild

Iluliaq

En tidning från Föreningen Sverige-Grönland. www.sverige Gronland.com
Redaktionen består av:

Ordförande Sylvia Hild, Helgagatan 36 F, 118 58 Stockholm, Telefon: 070-303 96 30, e-post: sylvia.hild@comhem.se

Sekreterare: Joel Åsblom, tel: 070-7871436, e-post: asblom@rocketmail.com

Föreningens kassör är Mats Gullberg, tel: 08-660 91 79, e-post: matsgullberg2003@yahoo.se

Klara spelregler för uranhantering

Grönland har rätt att besluta om vem som får bryta uran medan det är Danmark som bestämmer vem som ska få köpa uranet. Detta är några slutsatser man kan dra kring den nya uranlagen som infördes 1 juli.

Danska och grönländska myndigheter har efter mycket debatt kunnat enas om nya regelverk kring uranhantering och kan nu införa två nya lagar kring både export och produktion av uran.

Vid en historisk omröstning i det grönländska parlamentet 24 oktober 2013 röstades en ny policy för gruvbrytning igenom med minsta möjliga majoritet. Kursändringen innebär att det inte längre ska vara förbjudet att gräva efter uran.

Ska Grönland bli uranexportör riskerar man att börja tassa in på ett av de områden som Danmark fortfarande ansvarar för, alltså försvarsfrågorna. Grönländskt uran skulle givetvis vara välkommet för driften av svenska kärnkraftverk men samma material kan ju även användas för tillverkning av atombomber och då vill Nato-landet Danmark gärna vara med och bestämma vem som ska få köpa.

Efter flera års debatt i Folketinget och den grönländska riksdagen, Inatsisartut finns nu den färdiga ansvarsfördelningen på pränt. Här slås det fast att Grönland ansvarar för alla råvaror som döljer sig i marken men att utrikes- och säkerhetspolitik fortfarande hanteras av danska myndigheter.

Den grönländska regeringskoalitionen med socialdemokratiska Siumut i spetsen röstade för de nya regelverken medan oppositionen bestående av Inuit Ataqatigiit och Partii Naleraq röstade emot.

Socialistiska Inuit Ataqatigiits partiledande Sara Olsvig anser att de nya lagarna ger Danmark för stor makt över grönländska angelägenheter och bryter mot det avtal som från januari 2010 gett Grönland bestämmanderätt över naturens råvaror.

– Varför ska vi återlämna ansvar och kompetens till Danmark när vi nu har beslutat oss för självstyre, argumenterar Sara Olsvig.

Grönlands utrikesminister Vittus Qujaukitsoq ser inga problem med de nya lagarna.

–Allt sedan kursändringen 2013 har vi sett ett behov av att etablera ett särskilt system för att kunna leva upp till de internationella förpliktelserna kring hantering av nukleärt material och det har vi nu kunnat göra.

I det danska Folketinget har främst Socialistisk Folkeparti och Alternativet höjt protester mot eventuella uranbrytningar men de båda partierna röstade

På Grönland har det genomförts många protestdemonstrationer mot uranbrytning.

ändå för de nya lagarna eftersom flertalet i det grönländska parlamentet var för.

Allra mest kritisk till uranbrytning är danska Enhedslisten vars talesperson i grönländsfrågor Christian Juhl känner sig djupt bekymrad.

– Uran är en farlig produkt som kan ställa till stor skada för människor och miljö. Därför ska det grönländska uranet stanna i underjorden. Nu riskerar Danmark att bli uranexportör och därmed bryta mot ett mångårigt principbeslut kring nej till uran.

De nya lagarna kring ansvarsfördelning av uranet ska dock knappast ses som

startskottet för en omfattande gruvdrift kring uran.

Det projekt som ligger närmast i tid att realisera är australiska Greenland Minerals and Energys (GME) gruva vid Kuannersuit, Kvanefjeld en mil från sydgrönländska Narsaq där forskarna uppskattar att det finns minst 27 000 ton uran. Men något tillstånd att få börja uranbrytningen har man ännu inte fått och det lär dröja ett bra tag med tanke på det stora motstånd som finns mot projektet hos den grönländska lokalbefolkningen.

Joel Åsblom

Sverige stor uranimportör

95 procent av all uran i världen används för elproduktion i kärnkraftverk medan fem procent används för militära ändamål. Kazakstan är idag världens största uranproducent före Kanada och Australien.

Under åren 1965-1969 (och i försöksverksamhet fram till 1981) utvanns svenskt uran vid Ranstadsverket, 13 km utanför Skövde. Sedan 2005 pågår åter prospektering för uranbrytning i Sverige.

Sverige tillhör de länder som har högst andel kärnkraft i sin energiproduktion men importerar för närvarande allt uran till bränslet, i huvudsak från Australien och Kanada.

Isbjörnar allt vanligare syn i städerna

Det östgrönländska samhället Ittoqqortoormiit har tagit hjälp av experter från Världsnaturfonden, WWF, för att mota bort isbjörnar.

Det kan låta som en motsägelse i en region där isbjörnsjakt är en viktig näringsgren. Problemet är bara att allt fler isbjörnar tagit sig in i staden som bara har 400 invånare och där man fruktar att isbjörnarna ska ge sig på barn på väg till skolan.

Man brukar säga att isbjörnen inte har några naturliga fiender men ändå talas det mycket om att den skulle vara utrotningshotad. Isbjörnen livnär sig huvudsakligen på sälar som den tar ute på isarna men under senare år har polartrakternas isar tunnats ut vilket tvingat isbjörnarna in i stadsmiljöer i sökandet efter föda.

WWF:s isbjörnspatrull i Ittoqqortoormiit kunde i våras meddela att de stött på isbjörnar ett 20-tal gånger och det är dubbelt så många isbjörnsmöten jämfört med hela Grönland under 2012. Under 2014 dödades tolv isbjörnar i självförsvar i det lilla samhället.

Enligt WWF:s uträkningar finns det i dagsläget mellan 22 000 och 31 000 isbjörnar i Arktis varav 2 000 finns på den grönländska västkusten medan det inte finns några exakta siffror på det östgrönländska beståndet.

Klimatförändringarna lyfts ofta fram som det stora hotet mot isbjörnsstammen men läget var faktiskt mycket värre i mitten på 1900-talet. Då pågick det fortfarande en intensiv jakt på arten, något som ledde till att det bara fanns cirka 5 000 individer kvar på jorden.

1973 undertecknade Kanada, Danmark (för Grönlands räkning), Norge, USA och

Grönländska jägare har tillstånd att nedlägga 140 isbjörnar per år.

Ryssland fördraget Agreement on the Conservation of Polar Bears för djurets skydd och idag har bara inuiter tillåtelse att jaga ett bestämt antal isbjörnar.

De grönländska jägarna har under de senaste åren bara fått nedlägga 140 isbjörnar per år, varav merparten av licenser har gått till yrkesjägarna längst uppe i norr samt på östkusten.

I det mer tätbefolkade området kring huvudstaden Nuuk och upp till Sisimiut ligger kvoten på bara tre isbjörnar.

Totalt i världen beräknas mellan 600 och 800 isbjörnar skjutas varje år men det är inte givet att det är inuiter som alltid håller i bössan.

Upp till 80 procent av världens isbjörnar håller till i Kanada som valt att sälja

licenser till utländska troféjägare. Ett exempel på det var den uppmärksammade isbjörnsjakt som författaren Jan Guillou deltog i 1999. I en artikel i Aftonbladet skrev han sedan att isbjörnen ingalunda var utrotningshotad.

Han skrev att byn Igloolik hade tolv isbjörnslicenser och beslutat att sälja fyra till vita män, varav en till honom själv. Dessa fyra licenser räckte till att bekosta ett nytt dagis, skriver Jan Guillou:

”Det är således progressivt att skjuta isbjörn i inuiternas nya fria land Nunavut. En ren solidaritetshandling mot krafter som Greenpeace och Brigitte Bardot.”

Joel Åsblom

Korallrev upptäckt utanför Grönland

Av en ren tillfällighet har några kanadensiska oceanografer upptäckt Grönlands första korallrev.

Korallen som satt sig fast på oceanografernas vattenmätare visade sig vara ögonkorall som växer i rev på ca 800 meters djup vid Grönlands sydkust.

Undersökningar har senare visat att korallrevet inte är det enda av sitt slag utan forskarna är rätt säkra på att det finns fler rev i den varma havsströmmen där fyndet gjorts.

Det är en mycket stabil havsström med en temperatur omkring 4 grader. Ovanför är vattnet kallare och under är det också kallare. Men just mellan 600 och 100 meters djup är strömmen varm. Så letar man på det djupet kommer det antagligen visa

Korallrevet ligger sydväst om Grönland

sig att Grönlands sydkust gömmer fler naturskatter av detta slag.

Korallrevet ligger på en brant sluttning och mitt i den starka strömmen vilket gör

det svårt att gå till botten och undersöka det komplexa ekosystemet.

Till skillnad från de enormt färgrika korallreven i Australiens Barriärrev som består av gröna alger vilka bl a får sin mat av solskenet, så är kallvattenskoraller som växer på mycket djupare vatten mer rovdjur. Det har fått forskarna att fundera sig galna på hur korallrevet i Grönland ser ut. Det är förmodligen ett mellanting mellan korallrevena i Norge och Kalifornien och skulle därför kunna säga något om hur revet har brett ut sig över kontinenterna, sägs i vår källa www.videnskab.dk

Knud Rasmussens material digitaliseras

Ett omfattande arbete pågår med att digitalisera allt som dokumenterades av Knud Rasmussen under hans stora femte expedition genom Grönland, Kanada och Alaska.

Initiativet kommer från Kitikmeot Heritage Society, en inuitorganisation i nordöstra Kanada. I samarbete med bland andra Nationalmuseum i Danmark och Carleton universitet i Kanada har de en femårsplan för att lyfta fram och göra detta kulturarv tillgängligt.

En grundtanke är att fakta i form av föremål, dräkter, amuletter, berättelser, sånger, magi, mm, ska fungera identitetsstärkande i det moderna arktiska inuithälsamheten.

– Det är inuiternas historia, deras kulturella egendom, som på detta sätt returneras så att de själva kan återge och sprida den. Deras historia kan på det här sättet återges inifrån av dem själva och inte utifrån av andra. Kolonisationen av Arktis var kulturellt utslätande. Vårt arbete kan ses som en del av den pågående avkoloniseringsprocessen och ger ursprungsbefolkningen större möjlighet att skriva sin egen historia, framhåller Martin Appelt vid Nationalmuseum som leder den danska delen av arbetet.

Att atlasen till största delen lyfter fram Knud Rasmussens femte expedition beror på att den är så antropologiskt

heltäckande. Rasmussens team gjorde ett enormt kartläggningsarbete under tre år, 1921-1924, då de korsade hela Arktis med hundspann. Värdefulla skriftliga beskrivningar av de folk de mötte under resan finns bevarade och även drygt 1 500 foton. Avsikten är att denna digitaliserade atlas ska vara interaktiv. Dels ska betraktaren kunna studera 3D-skannade föremål ner till mikronivå och få kunskap om sådant som exempelvis fångst av vildren eller organisationen vid laxfisket. Det är sedan meningen att man lokalt ska svara för utveckling och utvidgning av atlasen.

– Det här är ett led i stärkandet av identitet, stolthet och kunskap hos de som

tar del av atlasen. Här finns massor av storslagen information om etnografi och namn som kan få de äldre att ta fram och bidra med sådant de känner till, betonar Pam Gross, chef vid Kitikmeot Heritage Society.

Det visar sig alltför ofta i det moderna arktiska samhället att elementär kunskap om exempelvis egentlig innebörd av namn på föremål, växter, orter och människor gått förlorad. Då kan sådant stoff som Knud Rasmussens lämnat efter sig dyrka upp sammanhanget. Ovärderlig kunskap återvinns som ger perspektiv på nuet och stöttar för framtiden.

Anders Tidström

Vikingaskepp i nordbornas kölvatten

I sommar seglar ett vikingaskepp åter längs Grönlands sydvästkust.

Det sker i samarbete mellan Vikingaskeppsmuseet i Roskilde och Grönlands Nationalmuseum. Det 35 fot långa skeppet Skjoldungen är en skalenlig rekonstruktion av ett av de arkeologiska fynd som gjordes i Roskildefjorden 1962. Förlagan är från ca 1030. Skeppet är för litet för att av egen kraft ta sig över Atlanten men kommer att segla mellan Nantoralik och Nuuk – i sig en imponerande sträcka på nästan 100 mil.

Från den 30 juni fram till mitten av augusti varar seglatsen. Åtta frivilliga, sex män och två kvinnor, från Roskilde-museets båtlag under skepparen Ole Sands kommando har tränat åtskilligt på navigation och framförande av båten i danska hemmavatten. Under sommarens skarpa läge bland isbergen har man med sig diverse arbetsuppgifter från sina uppdragsgivare. Seglatsen ses som ett arkeologiskt experimentellt försök. Historikerna menar att det sannolikt är just den här typen av båtar som nordborna en gång använde vid kustfiske och färd mellan bygderna på Grönland.

Morten Ravn är forskningsledare på

Vikingamuseet i Roskilde. Han menar att man bäst på detta sätt kan få en faktisk insikt i nordbornas villkor vid de viktiga inhemska båttransporterna.

– Nu vill vi få en konkret bild av vilken betydelse packisen, tidvattnet och kustlandskapet hade på båtfärderna. Vi kan på detta sätt få ett bättre grepp än tidigare om hur lång tid de enskilda resorna tog och kanske kan det också ge ledtrådar till hur samhället organiserades, framhåller Morten Ravn till danska Videnskab.dk.

En hel del av expeditionens utrustning är dock inte vikingatida: ultralätta sovsäckar, satellittelefon med global räckvidd och gevär för att kunna avstyra

eventuellt närgångna isbjörnar. Men till större delen delar de moderna och vikingatida/medeltida nordborna samma villkor. Under resan försörjer man sig uteslutande med vad havet ger. Navigation och framförande av båten är också så autentisk man förmår åstadkomma.

Några direkt kalla fakta och bevis är man inte främst på jakt efter. Experimentet går mer ut på att leta mjukdata, som likheter och olikheter i livsvillkoren då och nu samt konstatera vilka förändringarna är.

– Experimentell arkeologi kan vara en bra alternativ metod. Den alstrar nya idéer och ger forskarna aha-upplevelser. Den bidrar till att vi lämnar skrivbordet och känner tingen in på bara kroppen och Vikingaskeppsmuseet har uppmärksammat internationellt för att ha förfinat den metoden, säger Henriette Lyngstøm, lektor i arkeologi vid Köpenhamns universitet.

Den aktuella relativt lilla vikingaskeppskopian Skjoldungen finns redan på Grönland. Hon fördes dit med lastbåt i början av maj och väntar nu på sin besättning.

Anders Tidström

Klimatstudier i grönländska grottor

Några av världens i särklass mest otillgängliga grottor har nu utforskats.

Ett forskarteam under geologen Gina Moseley från Innsbrücks universitet i Österrike har tittat in i djupet på några nordöstgrönländska grottor. Grottorna har formats under en förglacial tid och kan alltså bära vittnesbörd om klimatet under en varmare tid på Grönland.

Efter tre dagars strapasser når man grottländskapet och kan konstatera att mer än en halv miljon år gamla stenformationer bevarats inne i grottornas mörker. I en kort video kan man följa teamet i grottländskapet: <https://youtu.be/849WXWQiyds>

– Det är de nordligaste paleoklimatologiska iakttagelser som gjorts i grottor och är ett värdefullt komplement till de begränsade iakttagelser som kan göras i borrhävar från inlandsisen, konstaterar Gina Moseley i den danska nättidningen Videnskab.dk.

Det står klart att den atmosfäriska cirkulationen i Arktis varit annorlunda än i dag.

Stenformationer inne i grottorna har

åstadkommit av nedsipprande regnvattnen som runnit ner genom överliggande sandstenslager. Forskarna har tagit ett antal prover av de kalciumrika formationerna och analysen hur stenen bildades vid olika tidpunkter för mellan 220 000 till 500 000 år sedan.

– Omständigheterna som rådde vid droppstensbildningen var annorlunda än i dag. Det var betydligt fuktigare, annars hade inga stenformationer blivit till. Den stora frågan är hur så stor fuktighet uppstod på en del av Grönland som i dag är så torr, menar Gina Moseley

Eftersom vårt århundrades klimatmodeller visar att de arktiska havsisarna smälter och stormar tilltar i norr anser forskarteamet att deras iakttagelser från preglacial tid mycket väl passar in i och kan säga något om framtida klimatscenarioer med global uppvärmning.

Det har gjorts preliminära kemiska analyser av det medtagna stenmaterialet. Man anser sig se tydliga klimatsignaler. Isotopanalyser tycks påvisa mycket stora klimatförändringar.

– Det finns tydliga klimatsignaler gömda i materialet men vi vet ännu inte säkert hur det ska tolkas, säger Gina Moseley.

Teamets preliminära resultat har uttagits med största intresse internationellt eftersom Grönland står i centrum för både historisk och samtida klimatforskning.

Anders Tidström

Grönland i siffror

Statistik över utvecklingen på Grönland visar positiv tendens, konstaterar danska Videnskab.dk. Alkoholmissbruket minskar, utbildningsnivån och den förväntade livslängden stiger, men det sker från en låg utgångspunkt.

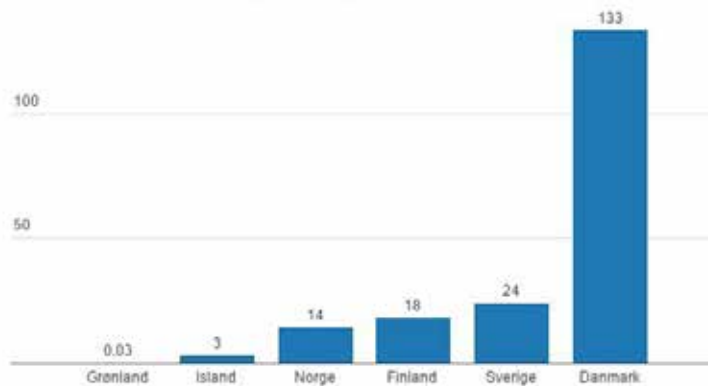
Tio nedslag i statistiken visar följande:

1. **Mest svängrum i världen.** Var invånare har 39 km² till sitt förfogande. Befolkningstätheten är minimala 0,025 inv/km². Om man räknar bort inlandsisen är siffran 0,14 jämfört med Danmarks 133.

2. **Alkoholförbrukningen har mer än halverats.** 1987 var en toppnotering med mer än 22 liter alkohol per invånare över 14 år. I dag har konsumtionen fallit så rejält att den ligger under den danska.

3. **Urbaniseringen följer internationellt mönster.** 1977 bodde var fjärde grönländare utanför tätorterna men 2015 är det bara var sjunde. Trenden är tydlig och fortsätter.

4. **Nu föds också för få barn på Grönland.** 2014 föddes i snitt 2,01 barn per kvinna och det krävs aningen mer (2,1) för att hålla befolkningstalet konstant (in- och utvandring frånräknad). Aborttalen var fortfarande 2012 mer än fyra gånger de danska. Trenden har dock vänt – 2009 föddes fler barn än det aborterades.

Grönland är oerhört glest befolkad om man jämför med övriga nordiska länder.

5. **Utbildningsnivån stiger.** För 10 år sedan hade bara 30% av befolkningen utbildning efter grundskolan men i dag är siffran 36% mot Danmarks 67. Den grönländske statistikern Birger Poppel invänder dock mot siffrorna: ”Det är inte rimligt att säga att en erfaren fiskare saknar utbildning. Han har förvärvat specialkompetens som i praktiken fungerar som en utbildning även om han saknar papper på det”.

6. **Grönland satsar på utbildning.** Självstyret satsar hårt på utbildning. 14% av BNP går till utbildning jämfört med EU-genomsnittet som ligger på 5,3% (Sverige 6,8).

7. **En liten svacka i ekonomin.** Grönlands Statistik fastslår att BNP föll med 1,6% 2014. Det var tredje året i rad som ekonomin försvagades och huvudskälet som anges är att produktionen i bygg- och anläggningsbranschen fallit.

8. **Den förväntade livslängden stiger.**

Under de senaste 20 åren har den förväntade livslängden ökat med knappt 5 år för män och drygt fem år för kvinnor. Livslängden i dag för en nyfödd grönländare förväntas alltså bli drygt 68 år för män och nästan 74 för kvinnor.

9. **Turismen är åter på väg upp.** 2015 vände det efter svåra år för branschen sedan 2008. Bland annat tror analytikerna att problemen hängt samman med högre pris för kryssningar på grund av dyrare bränslepris.

10. **En delvis ny befolkningssammansättning.** Den icke-grönländska delen av befolkningen har ändrats markant de senaste decennierna. Antalet svenskar och norrmän minskar medan islänningar, thailändare och filippiner blir fler.

För den som själv vill botanisera på statistikområdet finns mycket mer att hämta om Grönland i siffror på sajten www.stat.gl.

Anders Tidström

Drömmen om nytt parlamentshus kraschad av internet

Internet och Facebook utgör starka maktfaktorer även i den grönländska politiken. När planerna på en ny parlamentsbyggnad i Nuuk blev kända för allmänheten spreds de snabbt via sociala media. Det ledde till en fysisk protestmanifestation som på bara ett par dagar satte stopp för det planerade bygget.

Ny forskning har belyst fenomenet med sociala mediers betydelse för den politiska beslutsprocessen utifrån just detta fall som inträffade hösten 2014. Den gången mobiliserades över 1 000 grönländare till en demonstration mot byggandet av ett nytt parlamentshus. Det skedde på två dagar och makthavarnas planer grusades. Detta är utgångspunkten i en vetenskaplig artikel av doktorand Andreas Møller Jørgensen från Grönlands Universitet och Aalborgs Universitet. Artikeln heter ”Kunuk took it to the Streets of Greenland: Online mobilization and Protest in a young Society”.

Andreas Møller Jørgensen grundar sitt arbete på 48 intervjuer med medborgare, politiker och administratörer. Dessutom har han följt mediabevakningen kring händelsen och gör referenser till vetenskaplig litteratur. Han har mer än tre års egen erfarenhet av arbete inom det grönländska politiska systemet vilket ger honom en god insyn i maktspelen.

Som en bakgrund kan sägas att 72% av befolkning på Grönland hade tillgång till internet 2012. Ännu fler har tillgång till sociala media.

Den intressanta upptakten är att grönländsprofilen Lars-Emil Johansen var den som tände gnistan. Han är gammal politisk veteran i Siumut (Socialdemokraterna) och var den som intet ont anande upprättade både en Facebooksida och en hemsida för att lansera placeringen av det nya parlamentshuset. Meningen med Facebooksidan var att upplysa om en god idé inte som ett forum för kritik och debatt. Man tänkte sig att få uppskattning för parlamentshusets placering i den gamla kolonialhamnen. Ett hus med 5 000 kvadratmeters svängrum. Makteliten blev helt tagen på sängen. De fick mothugg direkt och många kritiska röster hördes som bemöttes med oförståelse och maktspråk. De hade uppenbarligen svårt att finna sig i kritiska inlägg som kom från ”mannen på gatan”.

Men protesterna ökade i takt med oviljan att lyssna. Ett par missnöjda medborgare utnyttjade Facebook till att bjuda in till en protestdemonstration. På bara två dagar var demonstrationen ett faktum.

Det finns många förslag på hur den nya parlamentsbyggnaden ska se ut och var den ska placeras.

En samling på 1 000 människor i en liten huvudstad som Nuuk (bara 17 000 invånare) är en mycket bred manifestation. Det visade sig dessutom snart att protesterna inte bara gällde parlamentshusets placering utan också själva husets förverkligande.

Med all den mediala uppmärksamhet som uppstod kring protesterna mot det planerade parlamentshuset så fanns det ingen annan möjlighet för politikerna än att tills vidare skrota hela projektet.

Andreas Møller Jørgensen konstaterar att det visserligen finns en gammal tradition av protest och demonstration på Grönland men att just internet på senare år ökat frekvensen och styrkan betydligt i sådana aktioner. Han varnar ändå för att övervärdera internets betydelse.

– Vi mobiliserar snabbare, oftare och intensivare. Men det är oklart exakt vem som mobiliserar vem. Var det tre som

åstadkom demonstrationen mot parlamentshuset? Var det 1 000? Eller var det Facebook?, undrar Møller Jørgensen och svarar själv:

– Jag menar att det var alla tre i samverkan. Liksom en cyklist består av en person och en cykel består de politiska aktörerna av människor och medier som Facebook.

Statistikern Birger Poppel framhåller hoppningivande att det händer något i sådana här möten mellan medborgare och till synes arroganta, maktfullkomliga politiker:

– Våra politiker är inte helt tondöva. De målar sig lätt in i ett hörn men vet att ett visst folkligt motstånd medverkar till att göra dem starkare. Det är uppenbart att de lyssnar till vad som faktiskt utspelar sig annars försvinner de snart.

Anders Tidström

Mumier bär de äldsta inuitdräkterna

Mumierna som finns på Grönlands Nationalmuseum i Nuuk har dräkter som syddes år 1475. Foto: Joel Åsblom.

Om man tror att grönländska kvinnors färggranna pärlbemängda festdräkter är av gammalt datum så är det hög tid att lära om.

1972 hittade några jägare åtta mumifierade lik i två klippgravar på en avlägsen plats på nordvästra Grönland. På Grönlands Nationalmuseum i Nuuk finns numera fyra av dem utställda – tre vuxna kvinnor och ett sex månaders spädbarn. C-14-datering har fastslagit att mumierna är cirka 500 år gamla. Det är omständigheterna med skyddande klippor i kombination med de torra väderförhållandena som bevarat mumierna för eftervärlden.

Bland de mest uppmärksammade detaljerna kring dessa mumier är de delar av deras klädedräkt som bevarats – såvitt känt världens äldsta inuitdräkt.

Dräkterna är uteslutande i skinn och päls utan några utsmyckningar av pärlor eller färgmönster.

– Det intressanta är ändå att mumiernas dräkter tydligt sparkar i gång den dräkttradition som vi idag möter i nationaldräkten, säger Aviaja Rosing Jacobsen till Videnskab.dk. Hon forskar kring nationaldräktens väg från vardags- till festdräkt vid Grönlands nationalmuseum och Arkiv.

Dräkterna, som är sydda 1475, består av mycket gott hantverk, menar experterna. Det var viktigt att kläderna var formgivna för rörelse och ett arktiskt klimat och till detta behövdes god materialkännedom och skicklighet i sömnad.

– All fukt från den varma kroppen måste kunna ventileras ut så att man inte blev nedkyld av fukten. När det är extremt kallt är det viktigt att kroppen kan andas genom kläderna annars dör man av kylan, säger Rosing Jacobsen vidare.

Tekniken man använt är bekant för oss i Sverige i dag. Det gäller att bygga ett skydd i många lager.

– Det är fågelskinn med fjädrarna inåt kroppen och det är sälskinsanorak med håren vända inåt kroppen. Detta var helt enkelt dåtidens fleecenanoraker. Man kände till vilka delar av sälskinnet som lämpade sig bäst att använda på olika ställen på kroppen. De lyckades åstadkomma en dräkt som både var funktionell och vacker att beskåda. Det är imponerande med tanke på att de använt nålar av fågelben att sy med, framhåller Aviaja Rosing Jacobsen.

Skinndräkten var grönländarens vardagsdräkt in i modern tid. Man vet inte säkert när det allmänna bruket upphörde

men det har en direkt koppling till den danska kolonisationen på 1700-talet. När Den Kongelige Grønlandske Handel drog igång 1774 började flödet av europeiska konsumtionsvaror till Grönland. Tyg och pärlor banade sig då väg upp till isriket. Den grönländska nationaldräkten började ta form. Rent konkret gick det till så att en del inuitkvinnor besökte danskor i deras hem och tog intryck av deras sömnad och broderi. De lärde sig det europeiska skicket.

Det fanns också ett samband mellan kristen mission och nytt klädskick. Grönländarna behövde ju något snyggt att ta på sig när de gick i kyrkan annars, hade man lärt, att Gud inte skulle vara helt nådig mot en enkel inuit.

Att folkdräkten är en identitetsbärare är självklart. Den bärs med stolthet vid festliga tillfällen och är en länk till det förflutna – om än inte mer än 250 år tillbaka.

Att traditionen med nationaldräkt fortsätter på Grönland säkerställs genom en särskild nationaldräktsskola som tar in 16 elever per år. Utbildningen tar två år.

Här kan du titta närmare på de olika Grönlandsdräkterna: www.dragter.gl

Anders Tidström

Grönländsk trädgårdsodling mer än fantasi

Hannibal Fencker hörde till pionjerna kring växthusodling långst upp i norr. Hans trädgård i Saqqaq har varit en turistattraktion sedan 40-talet.

Trädgårdsodling på Grönland är inte det första man tänker på. Vare sig jordmån eller klimat är optimalt för odling av grönsaker men sker i sparsam skala främst på Sydgrönland.

Att ge landet ett tillskott av egenodlade grönsaker vore värt mycket, med tanke på att ett enda äpple kan kosta 20 danska kronor och isbergssalladen det dubbla. Den globala uppvärmningen borde ytterligare förbättra odlingsmöjligheterna på Grönland framöver, i alla fall vad gäller grönsaker.

På Grönland är marktäckningen tunn och mullhalten låg. Jorden har ett lågt pH-värde och det är stenigt. Alltså krävs mycket anläggningsarbete för att en frilandsodling ska vara möjlig. Klimatet är till stora delar torrt, med låg luftfuktighet och odlingarna måste vattnas rikligt. Risken för frost under sommarmånader är överhängande, men de ljusa sommarnätterna driver snabbt upp härdiga växter. Andra försvårande faktorer är de kraftiga och torra föhnvindsfenomenen som sveper ner från inlandsisen och bidrar till uttorkning av grödor.

Om frilandsodling i större skala kräver mycket förarbete är de små trädgårdsodlingarna, på friland, drivbänkar och i växthus en vanlig syn på Sydgrönland under sommaren. Och kring färhållarbo-ställena på Sydgrönland ses alltid inhägnade trädgårdsland.

Det ursprungliga, nomadiserande fångstsamhällets innevanare samlade bär och ätbara växter rika på c-vitaminer, som tillskott till den animaliska kosten. Kråkbär, odon, kvanne, bergssyra och skörbjuggsört är exempel på växter som flitigt nyttjades, liksom olika tångarter plockades i gammal tid. Ofta syltades dessa örter och bär med späck, ungefär som vi använder smör.

Med dansk kolonisation på 1700-talet inleder trädgårdsodlingen sin epok. Det blev ett sätt för missionärer och kolonist-anställda att undvika skörbjugg. Den från hemlandet uppsända kosten bestående av grynmat, ärtor, saltat och rökt fläsk var ofta av dålig kvalitet och utan c-vitaminer. Maten hade transporterats länge ombord, var härsknen och skeppsskorporna

beskrevs som invävda i spindelnät.

Den första köksträdgården anlades invid prästen Hans Egedes hus i Nuuk och finns fortsatt kvar för beskådan med frodig kvanne, majrovor och potatis. Huset är än idag bebott och används som tjänstebostad för Grönlands regeringschef.

På flera missionsstationer allt från Nanortalik i söder, det sydgrönländska Lichtenau vid Qaqortoq, till Diskobukten i norr, försökte man sig på nyttoväxtodlingar, ofta med blandat utbyte och mycket arbete. Ända upp till Upernavik på Nordgrönland sträcker sig handel och mission, men Upernavik lat 72, 47 gr, var fruktad för sitt barska klimat och dåliga livsvillkor - en riktig "dräber-udpost". Här lyckades knappast någon odling och skörbjuggen skördade flera europeers liv.

Framför allt odlade man olika kålsorter och rovor, men även potatis, persilja, spenat, rödbetor, purjolök, rädisor, palsternackor, morötter och olika ärtor.

Några missionärer försökte odla sädeslag - främst korn - på friland med dåliga resultat pga frosten.

Till gödsling av odlingarna använ-

des jord från grönländarnas gamla tältplatser, som fick bäras till de tilltänkta odlingarna. Dessa näringsrika kökennöddingar, med förkolnade matrester gav drivbänkarna mineraltillskott. De egna hönsens spillning gav ytterligare tillskott. Norröver fick man inhägna sina trädgårdar noggrant med tanke på alla lösspringande och hungriga slädhundar.

Från Claushavn, invid Ilulissats isfjord beskriver missionären Egede Saabye 1770 hur han lyckas få grönkål att växa direkt på friland utan hjälp av drivbänk eller försådd inomhus. Rovorna blev söta i smaken och stora som en tekopp. Tunna små morötter, körvel och sockerärter klarade också klimatet. På hösten täcktes landet med ett lager aska från ljungränning. Han blev den förste i Nordgrönland som odlade potatis. Om än storleken på knölna mest påminde om ärtor.

Även i Uummanaq 1785 lyckas odlingar för missionären von Cappelen som utforskar öarna i grannskapet och för med sig jord och guano från fågelbergen. Det möjliggör en liten odling med grönkål, rovor och spenat. Odlingssäsongen sträckte sig från juni, då marken tinat upp, till augusti då nattfrost fick plantorna att vissna.

Först på 1800 talet, då tekniken med

drivbänkar etablerats, kunde man få resultat från odlingar i Upernavikområdet och i takt med detta kunde även prydnadsväxter odlas. Trädgårdsodling var förbehållet européer. Den inhemska befolkningen levde fortsatt av jakt, fiske, vilda växter och bär.

1847 i Nuuk odlas jordgubbar hos missionären Steenberg på drivbänk. Dessa förtärs med "fløde og sukker over dem", berättar en brevskrivare. Men plötsligt kom sydväststormen och ödelade allt. Man ingärdade sina frilandsodlingar med höga torvmurar för att förhindra jordflykten vid oväder.

Distriktsläkaren Rudolph anlade en frodig trädgård i Ilulissat på 1800 talet. Han hade förmånen att få tre tunnor jord från Danmark. En sådan ynnest visade hemlandet inte sina utsända missionärer. Rudolph använde de urkokta rästerna av grönländshajens lever från trankokeriet, vilket ökade bördigheten i jorden.

H. J Rink, inspektören för Sydgrönland, experimenterar vid sin bostad i Nuuk med odling i växthus. Endast vinbär, klarar att övervintra där, men gav dåligt med bär. Rink kommenterar att odlingarna i fjordarnas inre frodades mer. Där inne rådde ett mer kontinentalt klimat med varmare somrar än i kustbandet.

Problemet med permafrosten, under

den ytligt tinade jorden, kunde undvikas om man i nordligare områden anlade trädgården på en lågt sluttande klippa. Det om sommaren uppvärmda berget spred då sin värme upp genom odlingen.

Försök att odla gjordes även i Tasiilaq på Östgrönland, men dessvärre med magert resultat.

Allt eftersom erfarenheterna av trädgårdsodling framskred kom dess värde att representera betydligt mer än endast födotillskott. Lyckan att kunna driva upp vackra växter representerar också förväntningar och längtan, tröst och uppmuntran för bosättarna.

Under 1900 talet förändrades livsmönstret för grönländarna. De minsta byggena lades ner. En moderniseringsprocess inleddes, Grönland integrerades 1953 i Danmark och kolonibegreppet försvann. Den ursprungliga fångstkulturen började försvinna och ersattes med fiske. Grönländarna tvingades från sin nomadiserande tillvaro in i en samhällsstruktur där bofasthet blev kärnan.

Segelfartygen ersattes med ångbåts trafik, import av färskare grönsaker och griskött till landet påverkade så småningom grönländarnas mathållning. Den snabba trafiken efter andra världskriget ledde till att de lokala grönsaksodling-

arna förlorade viss betydelse och allt mer prydnadsväxtodling blev populärt.

Under början av 1900 talet anlades fåravelstationer på Sydgrönland i närheten av gamla nordboområden samt i fjorden innanför Nuuk. En del grönländska familjer blev jordbrukare och vid sidan av fåravel anlades frilandsarealer, och på drivbänkar och i växthus odlas fortsatt av de grönländska bönderna, främst majrovor, potatis och rabarber. Den 1953 anlagda försöksstationen Upernaviarsuk 15 km n ö om Qaqortoq existerar än i dag.

I dag är fåraveln utvidgad med kor. De välkända fårhållarboställena Igaliku och Qassiarsuk på Sydgrönland är besöksmål för vandringsturister och i många grönländska trädgårdstäppor står vackra prydnadsväxter. Olikfärgade sibiriska vallmoblommor, riddarsporrar, lupiner, nejlikrot, hundtunga, brudslöja och tusensköna är bara några exempel.

Under senare delen av 1900 talet har även trädplanteringar gjorts på Sydgrönland, sibirisk lärk, sitkagran, vitgran och rödgran är några arter som växer bl a vid bygden Narsarsuaq där landets sydliga stora flygplats är belägen. Lärkträd planterade på 1950 talet är nu över tio meter höga och har satt frö.

I detta område finns även ett arboretum på 200 ha med världens största samling

av träd från den norra halvklotets skogsgränser. Över 100 000 plantor och 104 olika arter finns representerade. Dock får man räkna med att omloppstiden för ett lärkträd är 100-200 år, innan det är färdigt för produktion, vilket påminner om de allra nordligast liggande skandinaviska skogarnas produktionsförhållanden.

Även i området kring Kangerlussuaq där den internationella flygplatsen ligger, finns försöksplanteringar.

I Qaqortoq och Narsaq finns ett levande trädgårdsintresse och trädgårdsföreningar.

En fantastisk upplevelse är det att ströva en högsommardag i dessa byar bland alla vackra färgupplevelser i de fina privata små trädgårdarna, men i de gamla före detta ämbetsmannabostäderna som förvandlats till museer, ligger de gamla trädgårdarna obrukade.

Slutligen finns en av Grönlands mest kända och nordligast belägna trädgård, i bygden Saqqaq, 100 km norr om Ilulissat.

Iluliaq
2/16

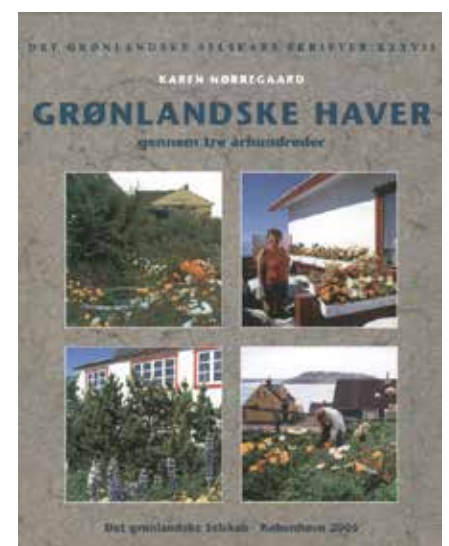
Den anlades 1940-1948 som frilandsbäddar och drivbänkar av bygdebestyrer Hannibal Fencker (1914-1986). Saqqaq betyder solsidan och ligger i sydväst läge i norra delen av Diskobukten. Fencker var dansk, men född och uppvuxen på Grönland.

Här uppförde han även ett växthus med diverse prunkande blomster och han lyckades odla Grönlands nordligaste ros.

Helen Sterner

Ref.

Grönlandske haver gennem tre århundreder av Karen Nørregaard. Det Grönlandske Selskabs skrifter XXXVII.

Sista sidan...

Den arktiska kriminalvågen är här

Det har länge talats om Scandinavian noir och Nordic noir som begrepp för framgångsrika kriminalromaner från nordiska författare. Nu börjar även Arctic noir att flikas in i recensenternas språkbruk.

Det mest kända exemplet är väl Peter Høegs Fröken Smillas känsla för snö som kom redan 1992 men nu börjar genren ta fart på allvar.

Förra året kom Hans Jakob Helms med kriminalromanen De dødes fjord och nu kommer den tidigare jägarsoldaten Thomas Rathsack med sin tredje bok om soldaten Michael Plessner där handlingen i Dødemandsbugten är förlagd till Grönland. Dødemandsbugten är en thriller som vissa recensenter anser ligger i samma klass om Tom Clancys böcker.

Även Nina von Staffeldt har valt den grönländska miljön som bakgrund i debutboken *Frosne beviser* som kommer från förlaget Milik publishing.

Turligt nog kan svenska läsare beställa boken från Adlibris (ännu så länge bara på danska) och få ta del av en fascinerande historia som ligger skrämmande nära de storpolitiska ämnen som aktualiserats under senare tid.

Nina von Staffeldt har lagt ner ett stort arbete på både miljöskildringar och språk där hon lyckats få med problematiken kring både USA:s närvaro på Grönland och de spänningar som kan uppstå mellan den grönländska och danska befolkningen.

Själv är hon danska men har vistats mycket på Grönland både som reseledare och konsult för grönländska myndighe-

ter. För mig som är uppvuxen i Sisimiut är det extra intressant att så mycket av handlingen utspelar sig här i Grönlands näst största stad. Sisimiut är närmaste granne med den tidigare amerikanska militärbasen Bluie West Eight som numera heter Kangerlussuaq och spelar en viktig roll i hennes berättelse.

Hit kommer bokens huvudperson Sika Haslund, kommunikationskonsult i turistorganisationen Go Greenland, för att vara behjälplig i kriskommunikationen kring ett giftutsläpp som drabbat en stor del av befolkningen. Berättelsen kryddas givetvis även med märkliga dödsfall där Sika själv dras med i en jakt på förövare som bär på hemligheter från kalla krigets dagar.

Nina von Staffeldt har lovat att *Frosne beviser* bara är den första i en serie av böcker med Sika Haslund i huvudrollen. Så här finns mycket att se fram emot för alla som gärna läser spänningsromaner med kopplingar till Arktis.

Joel Åsblom

Föreningen på webben

På vår hemsida sverigegronland.com samt på Facebook (sök Föreningen Sverige-Grönland) kan du läsa vad som händer i föreningen.

IBland hinner vi inte ut med programnyheter i Iluliaq utan då måste du aktivt bevaka hemsidan.

Lokal föreningsaktivitet

Funderar du på att anordna ett grönländsprogram på din hemort.

Styrelsen kan kanske hjälpa till. Ring till Sylvia Hild tel 070-3039630.

Filmbibliotek

Föreningen har byggt ut sitt bibliotek av grönländska filmer.

Medlemmar kan få låna enstaka dvd mot portokostnad. Denna möjlighet gäller endast medlemmar som betalat årsavgiften. Kontakta sylvia.hild@comhem.se.

Smälter Grönland bort?

Torsdag den 25 augusti kl 18

Norska kyrkan, Stigbergsgatan 24. Buss till Tjärhovsplan

Att jordens klimat förändras och att det kan få stora, allvarliga följder för natur och samhälle är den dominerande vetenskapliga uppfattningen, men invändningar förekommer. I hög grad bygger forskningen på satellitbilder och datorberäkningar, men det behövs mera fältstudier. Vad som händer med Grönlands enorma istäcke är särskilt betydelsefullt.

Den svenska geografen och glaciologen Åsa Rennermalm är professor vid Rutgers University i New Jersey. Hon forskar, påtagligt, om den grönländska isens förändringar. Just i sommar tillbringar hon en period på Grönland och när hon gästar oss har hon alltså både

färska intryck och gedigna forskningsresultat att berätta om.

Samarrangemang för Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Föreningen Nordens Stockholmsavdelning, Föreningen Sverige-Grönland, och Studieförbundet Vuxenskolan

Föranmälan är inte nödvändig, men av praktiska skäl vill vi gärna veta hur många som kommer. Hör gärna av dig till Anders Schærström anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28.